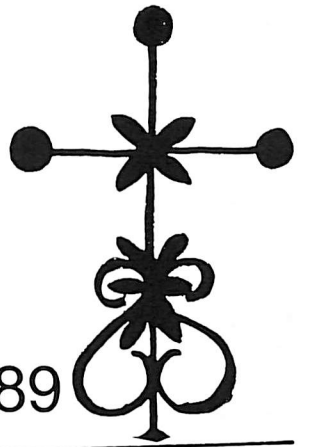

TARVAS

KOTISEUTULEHTI

N:o 2, 1989

Toimittanut Kalervo Mäkinen

Julkaisijat Tarvasjoen kunta ja seurakunta

Talvisota ja Tarvasjoki

Viime viikkoina ovat tiedotusvälineet laajasti ja monipuolisesti kertoneet talvisodasta, niin yleisesti kuin yksityisen ihmisenkin näkökulmasta sitä tarkastellen. Niinpä tämäkin lehti tahtoo aikalaisten muistitietoihin perustuen kertoa tuosta sodasta, niin kuin se Tarvasjoella koettiin, tai rintamalla, sekä niiden nykyisten tarvasjokelaisten keskuudessa, jotka joutuivat jättämään kotiseutunsa ja siirtymään pakolaisina muuhun Suomeen.

Kesä 1939 oli ollut lämmin ja vuodentulolle suotuista. Runsaaseen saatoon oli vaikuttamassa, paitsi edullisia säitä, myös määrätietoisen jalostuksen, lisääntyneen lannoituksen ja neuvonnan vaikutus. Pitäjämme n. 600 hevosen avuksi oli tullut yli 20 traktoria, joilla kylvön ja kynnön aikaan jo oli huomattava merkitys. Muuhun työhön, paitsi voimakoneeksi, ei noita piikkipyörisiä traktoreita vielä juuri käytetty. Kumipyörä muuttanut traktorin yleiskoneeksi, mutta niitä saapui maahamme vasta aivan sodan aattona. Tarvasjoella sähköä saavutti myös yhä useamman talouden ja sen voima pyöräytti lisääntyvästi puimakoneita. Maatalous oli yhä edelleen hyvin työvoimavaltainen ja pitäjämme väestöstä sai toimeentulonsa siitä n. 80 prosenttisesti.

Metsän merkitys oli sotaa edeltävänä vuosina myös merkittävästi kasvanut ja metsähoidon merkitys ymmärrettiin jo laajemmalti. Kun syksyllä 1939 metsähoitoyhdistys täytti 10 vuotta, sen Seurantalolla pidetyssä juhlassa oli yli 300 osanottajaa. Puu oli tuolloin lähes ainoa polttoaine maalla ja sen varassa oli mm. junaliikenne. Myös maamme viennistä puu oli tärkein. Samana syksynä lotat viettivät Tarvasjoella 10 v.-juhlia ja maanpuolustushenki oli pitäjässämme hyvin voimakas.

Tuon ajan voimakasta seurakuntaelämää väritti uuden virsikirjan käyttöönotto ensimmäisenä adventtina 1939. Siihen oli tutustuttu pitkin vuotta jo monissa seurakunnan tilaisuuksissa ja mm. ympäri seurakuntaa vilkkaasti toimivissa pyhäkouluissa. Kunnanlääkärinä toimi Marttilassa asuva tri V. Vuola, jonka vastaanotolle mentiin usein Marttilaan asti. Tuolloin lääkärit kulkivat ahkerasti kotikäynneillä kautta laajan alueen. Eläinlääkärinä toimi toht. Parla, joka tuohon aikaan oli tärkeä lääkäri, koska joka tilalla oli paljon kotieläimiä.

Tuleeko sota?

Radio oli nopeasti lisääntynyt ja yhä useammassa taloudessa seurattiin mielenkiinnolla sen uutislahetyksiä. Pelko sodasta Neuvostoliiton kanssa oli jo koko itsenäisyyden ajan ollut monien mielessä, mutta erityisesti sen ja Saksan solmima hyökkäämättömyyssopimus, vaikkei sen lisäpyytäkirjasta mitään tiedettykään, lisäsi sodan pelkoa. Saksan nopea Puolan valloitus ja Neuvostoliiton vaatimukset Baltian maille toivat uhan lähemmäksi.

Kannasta oli jo pidemmän aikaa linnoitettu ja kesällä 1939 eräitä nuoria miehiä Tarvasjoeltakin osallistui vapaaehtoisin linnoitustöihin siellä. Maanpuolustuksen tärkeydestä ja väestösuojelusta tiedotettiin voimakkaasti. Suurin osa kansasta osallistui jotenkin maan puolustuksen turvaamiseen tai väestönsuojeluun. Linnoitustöihin Kannaksella osallistui n. 70000 miestä ja 2500 lottaa. Väestönsuojeluvuikko 1.-8. 10 1939 toi Tarvasjoellekin sodan uhan joka kodin piiriin, kun pidettiin yleisiä pimennys- ja hälytysharjoituksia. Ilmavaaran suojamääräykset annettiin paikallisesti 20. 10. ja virallisesti koko läänin 4. 11. Mahdollisen ilmahyökkäyksen sattuessa ensiapuasema perustettiin tälle alueelle Marttilaan. Erityinen valvottu pimennysharjoitus pidettiin 30. 10., jossa todettiin väestön oppineen opetuksen hyvin, sillä pimennys oli 100 % -nen.

Tarvasjoen miesten joulu 1939 korsussa Muolaan pitäjässä. Kuva: Viljo Kuukkala.

Juoksuhautoja Tarvasjoen komppanian lohkolle. Kuva: Viljo Kuukkala.

Tarvasjoen reserviläiset saivat kutsun ylimääräisiin kertausharjoituksiin lauantaina 7. 10. tai sitä seuraavana yönä. Siinä määrättiin saapumaan Kentätuvalle 8. 10. iltapäivällä. Liedonperässä piti olla tuona sunnuntaina joka syksyinen tapahtuma: ravikilpailut kyläntiellä ja kansaa olisi ollut paljon. Tieto reserviläisten kutsusta oli kuitenkin päivän pääuutinen, jonka takia kilpailut oli pakko peruuttaa. Illalla linja-autot Turusta saapuivat hakemaan miehiä Turkuun. Kun autot illan pimeydessä lähtivät valokiiilat yötä halkoen ajamaan Turkua kohden oli tienvaivat täyttyneet saattamaan saapuneista ihmisistä. Turussa tarvasjokelaiset majoitettiin tyttölyseon Vartiovuorenmäellä.

Seuraavina päivinä Tarvasjoen ja Karinaisten miehistä muodostettu JR 14 ensimmäinen komppania sai aseet, varusteet ja ammuksetkin. Se vaikutti hyvin varustautuneelta, koska suuri osa miehistä oli kuulunut suojeluskuntaan. Lauvantaina 14. 10. komppania oli valmis marssimaan Turun tavarasemalle sotilasjunaan kuormaamista varten. Leipäsuolle Kannakselle saavuttiin sunnuntain ja maanantain välisenä yönä. Ryhmittymisen pääpuolustusasemaan Muolaanjärven ja Summan välillä alkoi viivyttelemättä. Pääosa Tarvasjoen miehistä oli Muolaan pitäjän Väisäsen kylässä. Täällä aika ennen sodan syttymistä käytettiin pääasiassa puolustuslinjan vahvistamiseen. Samalla linjalla ensimmäinen komppania joutui myös puolustustaisteluun itsenäisyyspäivänä 1939, jolloin myös annettiin ensimmäiset uhrin Lauri Koiviston ja Tarmo Heinon kaatuessa ja usean haavoittuessa.

Talvisodan päivät Tarvasjoella.

Jo ennen reserviläisten ylimääräisiin harjoituksiin kutsumista oli elokuussa vapautettu varusmieserä, 1917 syntyneet, kutsuttu takaisin palvelukseen syyskuun alussa. Vaikeutunut kansainvälinen tilanne aiheutti poltto- ja voiteluaineiden säännöstelyn 4. 9. 1939 alkaen ja kansanhuoltoministeriö perustettiin 20. 9. 1939. Säännöstelyn piiriin tulivat sokeri ja siirappi 3. 10., sekä kahvi ja yksityisautojen benssiini 28. 10. Sokeri- ja kahvikortit tulivat yleiseen käyttöön. Muut tarvikkeet olivat säännöstelyn ulkopuolella aina huhtikuuhun 1940, jolloin viljatuotteet ja ravintorasvat menivät kortille.

Kenttäposti palvelukseen kutsuttujen ja kotiseudun välillä kasvoi laajaksi antaen postille paljon työtä. Myös paketit niin tutuille kuin tuntemattomille täytti postiautot ja -junat. Yhteiset kokoontumiset ja tuohon aikaan yleiset iltamat saivat vakavamman luonteen ja erityisiä maanpuolustusjuhlia järjestettiin. Sen jälkeen, kun valtioneuvos Paasikivi ja ministeri Tanner olivat palanneet Moskovasta 15. 11., järjestettiin Tarvasjoelle suuri maanpuolustusjuhla 19. 11. Juhlassa piti innostavan puheen maisteri Mikko Juva ja mieskuoro esitti juuri sävelletyn tuoreen Nobel-kirjailijamme Sillanpään sanoittaman marssilaulun. Juhlan tuotto käytettiin puutteessa olevien reserviläisten perheiden auttamiseen.

Poikkeukselliset ajat ja sodan pelko näkyy myös kunnallisten elimien kunnanvaltuuston ja kunnallislautakunnan päätöksissä, Heti sokerin mentyä kortille tuli kunnan tehtäväksi inventoida ja takavarikoida kunnasta löytyvä sokeri. Samoin toimittiin kahvin mennessä kortille. Lokakuun kokouksessa valtuusto valitsi uudet lautakunnat, joille myöhemmin tui keskeisiä tehtäviä. Majoituslautakunnan puheenjohtajaksi tuli Kalle Keskitalo, työvelvollisuuslautakunnan Eemil Kujanpää ja kansanhuoltolautakunnan Otto Vesano. Kansanhuollonjohtajaksi valittiin 28. 12. Ilmari Reiköski, jota tuota tehtävää hoiti koko kansanhuollon ajan. Tärkeä toimi sodan aikana oli myös hevosottoasiameiehen toimi, jota hoiti Arvi Kotamäki apunaan Yrjö Ylhäisi. Arvi Kotamäen huoleksi tuli myös korvausasiameiehen toimi, jossa tehtävässä ei juuri kiitosta saanut.

Heti reserviläisten lähdettyä tuli kunnan velvollisuudeksi huolehtia, että loput korjuutyöt ja kynnöt tuli suoritetuksi. Niitä varten kutsuttiin kaikki vapaat kuntalaiset talkoisiin. Halkojen hakkuista annettiin kunnalle tavoite. Samoin oli kunnasta löydyttävä kauranolkia 200000 kg. ja perunoita 50000 kg. Myös suksia luovutettiin. Kunnan ainoa virkamies, kunnankirjuri kanttorin työn ohella, Aarne Lehtonen kutsuttiin myös rintamalle, jolloin opettaja Väinö Vastamäki toimi kirjurina. Kunnanvaltuusto koostui niin vanhoista miehistä, että ainoastaan Valtteri Isotalo ja Paavo Maunula saivat kutsun palvelukseen.

Tämän alueen ja erityisesti Turkua suojeleva ilmavalvonta oli järjestetty Kosken kirkontorniin ja Paimion parantolan katolle. Ne olivatkin sitten lottien jatkuvasti miehittämät sodan syttymisen jälkeen. Heidän ansiosta pommikoneiden saapuminen tiedettiin niin hyvissä ajoin, että ilmatorjunta oli valmiina ja harvat Turkua suojaavat hävittäjät ehtivät ilmaan. Näin useita kertoja estettiin viholliskoneiden pääsy Turun yläpuolelle. Ilmahälytys ehdittiin Turussa myös antaa hyvissä ajoin, niin että ainoastaan muutamien kerran saariston suunnasta saapuneet koneet ehtivät Turun yläpuolelle ennen hälytystä ja yllättivät väestön. Turusta kehoitettiin lähtemään maaseudulle kaikkien alle 16 vuotiait-

ten lasten, sekä vanhusten ja sairaiden. Näin moni Tarvasjoenkin perhe sai kotiinsa Turussa asuvia sukulaisia. Huvikielto astui voimaan 7. 12. 1939.

Ensimmäinen erä siirtolaisia saapui Äyräpäästä ja erityisesti sen Pölläkkälän asutusksesta Tarvasjoelle joulukuun joulukuun. Huoli heistä, niin kuin muistakin sodan uhreista, sai Tarvasjoellekin perustetun Vapaa Huollon toimimaan. Sen johdosta kirkkoheran rouva Lempi Perko kutsui kaikki seurakunnan vastuunkantajat kokoukseen pappilaan moneen kertaan. Heidän toimestaan toimeenpantu keräys hädänalaisille tuotti jo vuoden loppuun menessä 409000 mk., mikä oli varsin huomattava summa. Ulkomailla jaettavaksi tuleet paketit hoidettiin oikeaan kohteeseen myös pappilan kautta.

Jumalanpalvelukset pidettiin pommitusten pelosta usein sunnuntai-iltoisin. Ensimmäisen sankarivainajan Lauri Koiviston ruumis saapui Tarvasjoelle joulukuun ja hautalaiset pidettiin uudenvuodenpäivänä 1940 klo 15. Kansaa oli saapunut kirkon täydeltä, kuten kaikkiin seuraaviinkin sankarihautaisiin. Kunta ja eri järjestöt lasivat seppeleensä ja kunnialaukausten saattamana tämä vainaja laskettiin ensimmäisenä erityiseen sankarihautaan, johon alue oli eroitettu vanhalta hautausmaalta. Jumalanpalvelus alkoi 16.30 ja sen jälkeen Kenttätuvalle oli järjestetty hautajaiset, jonka tarjoilun hoitivat lotat.

Tuona päivänä Tarvasjoen laskettu väkiluku oli 2032 henkeä. Heistä kaikkiaan 33 sai antaa henkensä rintamalla talvisodassa. Seitsemäntoista ruumista ei saatu kotikirkon multiin, vaan ainoastaan lakana, johon heidän nimensä oli ommeltu, laskettiin hautaan. Suurin osa vainajista saapui kotiseurakuntaan vasta rauhan tultua. Niinpä 7. 4. 1940 siunattiin kuusi, 21. 4. viisi, 28. 4. seitsemän ja 9. 6. kymmenen sankarivainajaa, nuorimpana kaatui vapaaehtoisena sotaan lähtenyt juuri 19v. täyttänyt Heikki Tapani ja vanhimpana 43 vuotias Paavo Mäki. Sotaorpoja jäi pitäjän talvisodasta 22, joista 19. 3. 1940 syntynyt Anna-Liisa Rauhala, 27. 3. syntynyt Taisto Suvanto ja 29. 3. syntynyt Paavo Tahila näkivät päivänvalon vasta isänsä kaatumisen jälkeen.

Kunnanvaltuusto oli valinnut 28. 12. 1939 väestösuojelulautakunnan, koska Turkuun suuntautuneet pommitukset koneiden ilmantorjuntaa paetessa olivatkin sattuneet maa-seudulle Turun ympäristössä. Lautakuntaa johtamaan valittiin Erkki Yrjänä. Lautakunta ei vielä ehtinyt kokoontua, kun ensimmäiset pommitukset jo saavuttivat pitäjämme. Joulukuun 30 pv. pommeja putosi lähelle Tarvasjoen rajaa Paimion Kruuvaiisiin. Suurin pommisade tuli Tarvasjoelle 9. 1. 1940, kun venäläisten pommikoneita joutui hävittäjien ahdistelemana pudottamaan pommilastinsa. Ensimmäiset pommit putoilivat Tuomarlan metsiin. Siitä eteenpäin koneet pudottivat kaikkiaan 45 paloja ja 74 järeää pommia Tuorilaan. Karhulaan ja Suitsulaan viimeisen pommin pudotessa Aurasen kaivoon Euralla aivan silloisen Osuuspankin viereen. Ei sakea pyry eikä Karinaisten suuntaan lentäviä koneita näkynyt, ainoastaan ilmataistelun ankuruus kuului. Pommit eivät onneksi aiheuttaneet paljoakaan vahinkoa.

Erityisesti ankarasti venäläiset hyökkäsivät ilmapuimillaan 16-20. 1. 1940 mm. Turkua vastaan. Niinpä 19. 1. laskettiin ainakin 450 pommikoneetta olleeseen hyökkäyksissä mukana. Tämän seudun talvisodan kylmimpänä päivänä 17. 1. (38°) nähtiin kymmenien pommikoneiden lentävän kirkkaalla taivaalla Turkua kohti. Seuraavan kerran Tarvasjoelle putoili pommeja 29. 1., jolloin Puntarin ja Prusilan lähelle putosi viisi pommia. Juvan voimalaitos oli paikakakunnalla asuvien miesten vuorotai-

sessä jatkuvassa vartioinnissa. Tuona päivänä vartiassa oli työmies Väinö Ajalin Horrisista. Pommituksesta järkkvttvneenä hän sai sydänhalvauksen ja kuoli 43 vuoden ikäisenä. Juvan kartanon isäntä ja kunnanvaltuuston silloinen puheenjohtaja oli kutsunut valtuuston vieraakseen kartanoon kokousta pitämään 1. 3. 1940 illalla. Asioina oli mm. Ruotsista tullut kutsu sotalasten lähettämisestä sodan ajaksi Ruotsiin turvaan. Eräs asioista oli myös väestösuojelulautakunnan ehdotus palo- ja tähyystornin rakentamisesta kalliolle Euran Vanhantalon metsään Euran koulua vastapäätä. Tuo nykyisen Tarvas-Hovien yläparkkipaikan paikkeilla ollut torni rakennettiin välirauhan aikana. Kun valtuuston kokous vähän ennen klo 22.00 päättyi kuultiin voimakkaiden pommien putoilua Suurilan suunnalta. Ne olivat pudonneet Lyömäisiin aivan Karinaisten rajalle.

Kirkkoherra Otto Perko sekä Saara ja Antti Rönnemaa talvisodan sankarihautalla. Kuva: Taimi Mäkinen.

Kohti välirauhaa

Eri aikoina palvelukseen kutsuttuina tarvasjokelaisia taisteli monilla rintamalla aina Suomussalmelta Kannakselle asti. Pääjoukko oli kuitenkin edellä kerrottu komppania reseviläisiä Muolaan Väisäsen ja Suurniemen kylissä sodan syttyessä. Komppanian päällikkönä oli luutnantti Olavi Laaksonen. Pataljoonan komentaja oli kapteeni Allan Ahlas ja JR 14 komensi eversti Väinö Polttila. Vaikka komppanialla alusta asti oli vastassa puna-armeijan suuri ylivoima, ei se asemasota vaiheessa, eikä 23. 12. tehdyssä vastahyökkäyksessä tuottanut tarvasjokelaisille miehistötappioita kaatuneina itsenäisyyspäivän kaatuneita lukuunottamatta.

Pahinta oli vihollisen jatkuvat ahdistelu ilma-asein ja tykistöllä etulinjan huoltoa vastaan, niin että tuo kaikki oli suoritettava öisin. Siksi oli mahdotonta lämmittää korsuja ja telttoja päivisin, sillä pienikin savuuoavaasi vihollisen tulituksen. Kirkasta säätä jatkui viikosta viikkoon ja lämpötila pysytteli - 30 alapuolella. Helmikuun alussa venäläisten hyökkäys lähti liikkeelle pitkin rintamaa kauhealla tykistövalmistelulla, painopisteen ollessa Summan ja Muolaanjärven välillä, jossa pitäjämme miehet taistelivat.

Panssariylivoima oli valtava ja uutena tulivat taisteluun myös liekiheitinvaunut, jotka ruiskuttivat palavaa naftaa. Vastahyökkäys Summalla 13. 2. 1940 oli kahdeksan tarvasjokelaisen matkan pää. Samoin ratkaisutaistelut Länteen tienhaaran alueella olivat komppanialle sangen kovia seuraavina päivinä. Rykmentin komentaja ja eversti Polttilan haavoittui kuolettavasti ja pataljoonan komentaja majuriksi ylennetty Ahlas kaatui.

Kylmyys ja viikkoja kestänyt unen puute vei taistelijat ihmisen kestäkyyvyn rajoille. Vettäytymisen jälkeen komppaniamme taistelut jatkuivat kovina vihollisen päähyökkäyssuunnassa Honkaniemessä, Kärstilänjärvellä, Näykkijärvellä ja Talilla. Kymmenen päivän aikana komppania torjui kaikki hyökkäykset, joiden merkitys par-

haillaan käytyjen rauhanneuvottelujen kannalta oli tärkeä. Taistelut jatkuivat vielä Viipurin linjalle ja Viipurinlahden länsirannalle. Siellä komppania odotti vihollistulen loppumista rauhanteon päivänä 13. 3. 1940. Vielä edellisenä päivänä oli tarvasjokelaisista kaatunut Aito Osmo.

On todettu, että Neuvostoliitto asetti Suomea vastaan lopulta 50 divisioonaa, joista kussakin oli 17500 miestä. Suomella oli sodan alkuvaiheessa vain yhdeksän 14200 miehen divisioonaa, joita sodan aikana täydennettiin kolmella divisioonalla. Neuvostojoukkojen tykistövoima oli 9-kertainen ja panssareita Suomella oli asettaa vain yhteen taisteluun, kun venäläisillä niitä oli joka loholla kymmeniä tai satoja. Tarvasjoen miesten komppania taisteli talvisodassa hyvin ratkaisevissa taisteluissa ja täytti velvollisuutensa erittäin miehuullisesti. Siksi kova myös oli taiste-

putuksineen tuli mieleenpainuva. Sodasta palanneet tunsivat voimakasta yhteishenkeä ja halusivat yhdessä olla myös auttamassa niiden veljien perheitä, joiden jäsen oli jäänyt rintamalle tai oli menettänyt terveytensä. Tässä mielessä perustettiin aseveliyhdistys 18. 8. 1940.

Rauhanehdot olivat olleet raskaat, eikä kaikki jaksaneet niitä mielessään hyväksyä. Kerrotaan, että kun kunnanvaltuusto 3. 4. 1940 kokoontui vanhalla kunnantalolla Kuukkalassa, istui ennen istunnon alkua samoissa tiloissa myös kunnanlääkärin vastaanotolle odottavia. Puhe kääntyi välirauhan ehtoihin ja niiden vaikutukseen kansallemme. Eräs paikalla ollut lausui mielipiteenään, että oli se hyvä että edes tuossa vaiheessa ymmärrettiin tehdä rauha ja eikös se sentään ole hyväkin. Silloin paikalla ollut talvisodassa haavoittunut Arvi Saarinen lausui kyyneleet silmissä: "Semmonen rauha. Häpeä." Puolitoistavuotta myöhemmin hän joutui antamaan henkensä isänmaalle välirauhan loppua.

Edellä kerrotussa kunnanvaltuuston kokouksessa ei sairas V.Z. Juva-koski ollut enää puhetta johtamassa ja hän kuoli 7. 5. 1940 63 vuotiaana. Kunnan yhä lisääntyvät asiat jäivät uusien miesten hoitoon. Siirtoväen pika-asutus ja heidän korvaustensa hoito oli nopeasti saatava järjestykseen. Samoin muidenkin sodasta kärsineiden asiat oli saatava kuntoon. Pika-asutuslautakunnan jäsenenä määrättiin Otto Vesamo ja siirtoväen sijoitustoimikuntaan Oskari Heitto.

Näin talvisota oli eletty ja jäänyt historiaan. Kun me nyt muistellemme noita aikoja, ja näemme kuinka niiden maiden kävi, jotka eivät itsenäisyyttään puolustaneet, nousee mieleemme kiitollisuus siitä että sittenkin taistelimme ja säilytimme itsenäisyytemme. Tuon ajan läpi eläneet tuntevat nöyrästi, että se oli Jumalan varjelus ja ihme.

Kalervo Mäkinen

lun hinta.

Kesäkuun 16 päivänä 1940 vietettiin Tarvasjoella sodasta kotiin palanneiden sankarien tulojuhlaa ja samalla ensimmäistä sankarivainajien muistopäivää. Juhlan olivat järjestäneet lotat ja juhlapäivästä yleisine suruli-

Evakkoonlähtö

Kuolemanjärven pitäjä sijaitsi Länsi-Kannaksella, Pohjois-etelä suunnassa kunnan pituus oli 52 km.ä. Kunnan pinta-ala oli 520 km² ja asukkaita oli 1938 5332 henkeä. Pitäjässä oli neljä isompaa ja viisi pienempää järveä sekä meren rantaviivaa 22 km. Kotini sijaitsi Kaukjärvenkylässä, joka sijaitsi Kaukjärven rannalla. Järvi oli 11 km. pitkä ja vähän toista kilometriä leveä. Järven toinenpää ulottui Uudenkirkon pitäjän puolelle ja kylämme vastakkaista rantaa kulki Terijoelta Viipuriin johtava maantie. Kyläsämme sijaitsi kunnan maatilalla, jossa oli peltoa 101 ha ja metsää 440 ha. Tilalla sijaitsi kunnallis- ja lastenkoti, joita ympäröi laaja puisto ja puutarha.

Meille oli rakas Kuolemajärven uusi 1903 valmistunut kirkko, joka oli rakennettu punaisesta graniitista. Kirkko sijaitsi Kuolemajärven pistävällä niemellä ja siinä oli istumapaikkoja 1020. Vuonna 1909 rakennettu pappila sijaitsi samalla niemellä. Edellinen pappila oli palanut 1908, jolloin silloinen kirkkoherra Snellman, saatua kiireellä pelastetuksi arvokkaan seurakunnan arkiston, sai sydänhalvauksen ja kuoli välittömästi. Hän oli kuollessaan vasta 49 vuotias, pidetty hengenmies, jolta jäi suremaan seurakuntalaisten lisäksi suuri perhe: puoliso ja 12 lasta. Sodan sytyessä kirkkoherranamme oli rovasti Erkki Gummerus.

Sota sytty.

Koko kesän 1939 oli ns. Mannerheiminlinjalla, joka kulki pitäjämme luoteisosaa, tehty vapaaehtoisia linnoitustöitä. Lokakuun puolivälissä saapui-

vat ns. Yh-kutsutut reserviläiset myös Kaukjärvelle, jolloin meidänkin taloon majoitettiin 12 miestä. He kuuluiivat Assä-rykmenttiin, joka oli koottu lähinnä pääkaupungin seudulta. Pitkin syksyä oli kyllä puhuttu sodasta ja siihen oli valmistauduttakin mm. pimennysharjoituksin, mutta sen syttymiseen ei kovin vahvasti uskottu.

Niinpä sodan syttyminen 30. 11. 1939 tuli yllätyksenä. Tuona aamuna heti tieto sodan syttymisestä oli tullut, kokoontui kaksi komppaniaa sotilaita riveihin meidän pellolla. Maa oli jäässä ja ohuen lummen peitossa. Osastojen järjestäytyttyä saapui paikalle autolla upseereita, joista majurin arvoinen puhui sotilaille. Muistan hänen puheestaan kohdan: "Tänä aamuna meidän verivihollisemme Venäjä on ylittänyt rajan useammasta paikasta. Suomen armeija ei anna periksi, vaan tulee taistelemaan niinkuin ennenkin hyökkääjiä vastaan." Puheen jälkeen otettiin lakit päästä ja veisattiin: Jumala ompe linnamme. Virren jälkeen puhe jatkui, jolloin puhuja ilmoitti, että ruokailun jälkeen kootaan kaikki varusteet ja siirrytään asunnoista telttama-

joitukseen. Näin tupamme tyhjenivät. Kaukjärvellä päivä oli vielä melko rauhallinen, mutta Uudenkirkon puolella käytiin lentotaiteluja ja koko seuraavan yön kuului järven takaa rajaa kohti siirtyvien joukkojen tai sieltä päin saapuvien kuljetusten ääniä.

Seuraavana aamuna, joka oli perjantai 1. 12., kulki kunnan tilanhoitaja Väinölä talosta taloon ilmoittamassa evakuoinnista. Meille hän saapui vasta iltapäivällä ja kehoitti ottamaan vain muutaman päivän eväät, kahdet alusvaatteet ja huovan. Enempää kuin mitä käsissään pystyy kantamaan

Kaukjärven kylätie. Luukkosen ja Flingmanin talot. Kuva: Teoksesta Taas tulloo itku.

Kylät liekeissä. Kuva: Teoksesta Taas tulloo itku.

ei mukaan saa ottaa. Hän rauhoitteli sanomalla: "Menette vain pieneksi aikaa pois Johanneksen suuntaan. Ehkä se tästä vielä rauhoittuu." Miehet ja vapaa naiset voivat jäädä siirtämään viljaa ja karjaa, mutta naisten ja lasten on nyt lähdettävä."

Kunnalliskodin pihamaalle kokoontui kylän kansa, ketkä jalan, ketkä hevoskyydillä. Tähän saapui kahdeksan linja-autoa, joihin nousiin. Kaikilla oli pimeää, sillä pimennyskielto oli ehdoton. Linja-autot ajoivat Siprolan ja Työppölän kylän kautta, joissa kylissä väki oli kokoontunut määrättyihin taloihin ja nousivat niiden luona autoihin. Täältä matka jatkui Johanneksesta kohti, kunnes tultiin siellä Kaislahden asemalle. Täältä ajettiin junalla Uuraaseen. Vielä samana yönä kuljettivat laivat ja proomut meidät yli Viipurinlahden Turkinsaareen, jossa majoituttiin kasarmeihin ja ruokalarakennukseen.

Kaikki Uuraan kautta saapuneet kuolemajärveläiset pääsivät Turkinsaareen lauantain 2. 12. aikana. Sunnuntaiaamu valkeni kirkkaana ja ilmavaaran takia kaikki ulkona liikkuminen oli ankarasti kielletty. Illan hämärissä saapui kuitenkin linja-autoja, jotka siirsivät pakolaiset Säkkijärven kirkolle, ensin äidit lapsineen ja vanhuksat, myöhemmin parempikuntoiset. Täältä Säkkijärven miehet noutu-

vat meidät eri puolille pitäjää ja majoittivat koteihinsa. Näin meitä oli n. 5000 henkeen Säkkijärvellä aina 15. 12. asti, jolloin siirto sijoituskuntiin alkoi. Hevoskyydillä menimme Ylämaalle Pulsan asemalle, jossa nousiin junaan. Suurinosa matkasi härkävaunuissa, jossa oli kyllä keskellä kamina, mutta talvi oli muuttunut hyvin kylmäksi, joten kylmyys ja pesumahdollisuuksien puutteesta johtuvat hajut tekivät matkan vaikeaksi.

Kuolemanjärveltä lähtiessä useimmat olivat pukeneet päälleen vain arkiset vaatteet, edes lämpimiä vaatteita ajattelematta. Kun kaikista oli puutetta, jopa rahastakin, alettiin Säkkijärvellä jakaa ostotodistuksia, joita vastaan sai ihan tarpeellisimpia tavaroita kaupasta. Lotat olivat muuttaneet meitä jo Turkinsaareen ja samaa huolenpitoa saimme matkalla Säkkijärveltä Hämeeseen junan pysähtyessä asemilla.

Kuinka kauvan matka Pulsasta Urjalan asemalle kesti, ei ole varmasti kenenkään muistissa, sillä junan kulku oli hidasta runsaan liikenteen takia. Pimeässä vaunussa ajan kuluminen tuntui myös pitkältä. Eräänä aamuna juna kuitenkin pysähtyi Urjalan asemalle. Osa meistä jäi Urjalaan, mutta osa jatkoi illalla junalla matkaa vielä Raitoon ja Matkun asemille. Näin majoituimme Urjalaan ja Koi-

järvelle. Asunnot olivat useinmiten huonoja kesäasuttavia tiloja, työväen asuntoja, leivintupia. Kaikille löytyi kuitenkin katto pänpäälle, vaikka ahdasta ja kylmää olikin. Paikallisen väestön suhtautuminen oli monenlaista. Toiset olivat itsekkäitä ja kovia. Toiset hyväsydämmellisiä, auttavia ja halusivat kaikin tavoin lievittää siirtoisten hätää ja puutetta.

Kotiseudun vaiheet talvisodassa

Kaukjärvelle jääneet miehet ja naiset laskivat lehmät ja hiehot vapaiksi ja lähtivät ajamaan niitä pohjoista kohti. Osa Kuolemajärven lehmistä lastattiin junaan Kuolemajärven asemalla tai Kämärällä, mutta eräät kylät ajoivat karjansa aina Sommen kautta Säiniön asemalle asti. Kaukjärveltä ja lähikylästä karjaa lähdettiin kuljettamaan sunnuntaiaamuna 3. 12. Pienemmät eläimet vasikat ja siat sotilaat teurastivat karsinoihin ja ajon aikana osa eläimistä vauhkootui paeten metsiin. Vain osa viljasta ehdittiin siirtää pois.

Naisista osa lähti eläinten mukana junassa, mutta miehet jäivät hevosten kanssa, useiden jäädessä koko talvisodan ajaksi hevosmiehiksi armeijaan. Joulukuun neljäntenä viimeiset siviilit poistuivat Kaukjärveltä. Tuolloin jo näkyi tulen loimu taivaanrannalla, kun Kuolemajärven eteläiset kylät poltettiin, ettei vihollinen olisi saanut rakennuksista suojaa. Näin tapahtui myös Kaukjärven ja Siprolan kylän taloille 5. 12. illalla, kuin pioneerit sytyttivät tuleen talon talolta. Kaukjärvellä tuo sytyttäminen ei tuntemat-

tomasta syystä kuitenkaan joka talossa onnistunut. Kun syksyllä 1941 oli Kaukjärvin vallattu takaisin, havaittiin, että kylän taloista oli jäänyt palamatta kansakoulun kaksi rakennusta, osuuskauppa, kunnalliskodin rakennuksista osa sekä viisi muuta asuinrakennusta mm. Vilho Ruovalin. Samoin oli jäänyt palamatta Väinö Valgrenin 1937-38 rakennettu 50 m. pitkä navetta ja talli. Se seisoo vieläkin paikallaan.

Suomalaiset vetäytyivät Mannerheiminlinjalle. Kuolemajärveltä koitoisin olevat revereiläiset taistelivat koko talvisodan ajan liitettyinä JR 7 oman pitäjän alueella, monen kaatuessa synnyinkylässään. Kuolemajärveläisten uhrin viime sodissa olivat raskaat. Kirkonkirjoihin merkityistä kaatui talvi- ja jatkosodassa 226 miestä ja kaksi lottaa.

Välirauhan aikana lähdettiin pika-asutusta nopeasti suunnittelemaan. Kuolemajärveläisten sijoituskunniksi oli määrätty Pohjois-Satakunta ja siellä mm. Kankaanpää ja Karvian kunnat. Eräät jo siirtyivät uusiin sijoituskuntiin, aloittaen siellä vakiintuneen elämän. Kun Karjala oli vallattu takaisin syksyllä 1941, eivät kaikki enää palanneetkaan kotiseudulle. Pysyväksi ei jäänyt palanneidenkaan olo kotiseudullaan, vaan uudelleen oli lähdettävä kesällä 1944. Sen lähdön jälkeen viimein uudeksi kotiseuduksi meille monelle tuli Tarvasjoki, jossa nyt 50 vuoden jälkeen näitä talvisodan syttymisen ja evakkoonlähden muistoja nyt olen paperille pistänyt.

Erkki Savolainen

Karjanajoa pois sodan jaloista. Kuva: Teoksesta Taas tulloo itku.

Lotat jakavat ruokaa evakkomatalla. Kuva: Teoksesta Vapautemme vartiossa.

Vaikutelmani kunnanrakennusmestarin työstä Tarvasjoen kunnassa

Nimeni on Pertti Koivumäki. Olen ollut Tarvasjoen kunnan palvelukseen tämän vuoden kesäkuun 26. päivänä.

Alkuvaikutelmani ovat olleet kunnasta erittäin hyvät monestakin syystä. Sijaiseehan kunta suhteellisen lähellä Turkuja ja kunta on vireä ja täällä järjestetään paljon vapaaehtoista toimintaa. Myöskin seutu on erittäin viihtyisää ja maisemat vaihtelevia. Mm. rakennuskaava-alueet ovat sijoittuneet luontevasti metsäisiin mäkimaisemiin ja suojaisiin puistoalueisiin.

Olen valmistunut rakennusmestariksi vuonna 1982. Aiemmin olen ollut usean kunnan palveluksessa ja kunnallista työkokemusta on kertynyt n. 6-7 vuotta erilaisissa tehtävissä rakennusmestarina.

Rkmt. Pertti Koivumäki.

Meillä on nelihenkinen perhe ja lapset ovat iältään 2 ja 6 vuotta ja Anna aloittaa koulunkäynnin ensi vuonna. Sukulaiset asuvat myöskin täällä lähistöllä, joten en tunne olevani mitenkään vieraalla seudulla. Tällä hetkellä asun vuokra-asunnossa. Virolan kaava-alueella olen varannut tontin. Rakentamisen aloitan ensi keväänä, jolloin talo valmistuu vuoden 1990 aikana.

Tarvasjoen kunnassa on meneillään vilkas rakentamisen kausi, niin yksityisellä kuin kunnankin rakennustoiminnassa. Investointeja tehdään kunnallistekniikkaan sekä muihin rakennushankkeisiin mm. Euran ala-asteen laajennukseen. Koulun laajennus on parhaillaan rakenteilla ja on edennyt

niin, että muuraustyöt on päästy aloittamaan, kuitenkin talonrakentaminen aiheuttanee muuraustyöhön pakkasten vuoksi viivästyksiä.

Hankaanmäen kaava-alueen suunnittelu on annettu tarjousten perusteella Suunnittelukeskus Oy:n tehtäväksi. Suunnitelmat ovat vielä tässä vaiheessa kesken ja maastotöitä sekä pohjatutkimuksia tehdään alueella.

Varsinaisten urakkatarjousten pyytämiseen ja edelleen rakentamiseen päästään maaliskuun huhtikuussa. Alueelle tehdään mm. kaikki kaapeloinnit maahan tievalojen ym. osalta.

Kaikenkaikkiaan voin todeta, että monenlaista mielenkiintoa työtä on nyt ja tulevaisuudessa edessäpäin.

Aikuiset tuovat lapsia pyhäkouluun

"Kysyntä kirkon työlle Virossa on kova. Nyt täytyy tehdä työtä. Haluamme tukea yhteistyötä ja saada suomalaisten tuen kaikille Viron seurakunnille ja papeille", sanoo tuomiokapitulin edustaja **Tiit Pädam** Tallinasta ja ohentaa yhteistyön käden Suomen Pyhäkouluyhdistykselle.

"Mahdollisuus pitää pyhäkoulua on Virossa suuri muutos. Nyt on reagoitava nopeasti. Pyhäkoulutyö on hyvin tärkeä, koska se on lähes 50 vuotta ollut suorastaan kiellettyä. Nyt on ihmisiä, jotka eivät tiedä uskosta mitään", puhuu **Leevi Reinaru**, virolainen pappi, ja jatkaa:

"Pyhäkoulu on yksi kirkomme tärkeimmistä tehtävistä. Lapset vievät sanoman myös kotiin. Monet aikuiset tuovat lapsiaan pyhäkouluun – nekin, jotka itse eivät käy kirkossa. Aikuiset eivät useinkaan käy kirkossa. Aikuiset eivät useinkaan osaa vastata lasten kysymyksiin. Niinpä hekin jäävät kuuntelemaan opetusta. Joissain seurakunnissa on vanhemmille oma opettaja."

Koulutus on aloitettu

"Innostus ja rohkeus Viron seurakuntatyössä on haastavaa", kertoo pastori **Kaisa Lindgren** ensimmäisen pyhäkoulunopettajien kurssien jälkeen. Tallinassa oli mukana 120 henkeä: nuoria kristittyjä, pappeja ja maallikoita.

Opettajien ohjaus aloitetaan aakkoista: miten opettaa lapsille luomis-

kertomus, miten käyttää kuvia ja miten tehdä pyhäkoulusta lapsille elämys. Syksyllä kurssit jatkuvat Tallinassa ja alkavat Tartossa. Lapsityön teologeille koulutus alkaa heti vuoden vaihteessa.

Stipendiaatteja Suomeen

Lokakuussa (89) tulee Suomeen kaksitoista nuorta pyhäkoulunopettajaa Suomen Pyhäkouluyhdistyksen stipendiaatteina saamaan koulutusta ja kokemusta, miten kertoa lapsille Vapahtajasta.

"Emme ole tottuneet avoimuuteen ja keskusteluun", sanoi eräs opettaja Tallinassa. Keskinäisen luottamuksen alku voi olla pyhäkoulussa. Lapset tarvitsevat turvallista Jumalaa, josta heille ei ole saanut kertoa seurakunnissa viitteenkymmenen vuoteen.

Kaikille lapsille?

Virossa painettiin helluntaiksi 10.000 kpl lasten pyhäkoululehteä. Koko painos suorastaan vietiin käsistä. Meidän Lasten pyhäkoululehtemme joulunumero ilmestyy tänä vuonna suomeksi ja viroksi. Ensi vuonnakin teemme ainakin pääsiäis- ja joulunumeron – mikäli apua saadaan tarpeeksi.

Viroa varten sovelletun, virokielisen Pyhäkoulunopettajan käsikirjan toimitustyö on aloitettu. Suomen Pyhäkouluyhdistys tarjoaa työhön sata-vuotisen pyhäkouluperinteensä ja tämän päivän taidot.

Virossa toimii taas pyhäkoulu

Lähes 50 vuoden tauon jälkeen voidaan taas veljesmaassamme Virossa pitää pyhäkoulua. Mutta siihen tarvitaan myös meidän suomalaisten tukea. Me voimme antaa koulutusapua, muistaa esirukouksissa ja antaa myös rahallista tukea. Niinpä kirkossamme

jouluaamuna kerätään joulukirkon kolehti Viron pyhäkoulutyön hyväksi. Rahat menevät Suomen Pyhäkouluyhdistyksen kautta Viron kirkolle. Ohessa Pyhäkouluyhdistyksemme tiedote.

Viron pyhäkouluilaisia

Tunnettu virolainen taiteilija Maiju Buschman on suunnitellut kauniin joulukalenterin, jota Viron kirkko on pyytänyt lapsille.

Lasten katekismus, perheen rukouskirja ja kuvakirja Uuden testamentin kertomuksista ovat niin ikään työn alla. "Voisiko katekismusta antaa kaikille lapsille pyhäkoulussa?" oli virolaispapin arka kysymys. Myöntävä vastaus sai nuoren papin silmät kostumaan kiitokseen: "Se on loistavaa" Mitä enemmän katekismusta voisi painaa, sitä parempi. Lapset voisivat koulussa näyttää toisilleen. Jos kirjoja ei ole tarpeeksi, on vaikeaa sanoa osalle lapsista "ei".

Nyt tarvitaan tukea

Nyt on kylvämisen aika. Monelleko lapselle Sinä voisit antaa katekismuksen ja rukouskirjan? Lähetä tukesi Viron pyhäkoulutyön aloittamiseen. Kaiken virokielisen materiaalin tekeminen ja koulutustyö tarvitsee kiipeästi taloudellista tukeasi ja esirukouksiasi.

Sana jouluksi

Khaire, khairete – iloitse, iloittaa

Joulu, Jeesuksen syntymäjuhla lähestyy. Miten valmistaudumme kohtamaan sen? Siivoamme, ostamme/valmistamme lahjoja, laitamme hyvää ruokaa, koristamme kuusen ja kokoonnumme omaistemme kanssa yhteen, kotiimme. Jääkö joulunviettomme kaikkinaisen hyörinän jalkoihin? Hukkuuko lapsi hanteen, sinne unoittuen? Tällä kysymyksellä kohtaamme lähes jokaisen joulun.

Jouluna meillä on kuitenkin monta hyvää tilaisuutta iloita hengellisestä musiikista, seurakuntayhteydestä, sanan julistuksesta ja rukouksesta. Myös perheyhteys voi tuolloin sisäisesti uudistua. Yhteinen "puuhastelu" saattaa auttaa myös hengellisen leivän murtamisessa, joksi Apostolien teoissa Herran aterian nimitetään.

"Minä olen se elämän leipä, joka on tullut alas taivaasta. Jos joku syö tätä leipää, hän elää iankaikkisesti. Ja se leipä, jonka minä annan, on minun lihani, maailman elämän puolesta" (Joh. 6:51). Elämän leipä on se Jumalan viisaus, jonka ilmoittamaan Jeesus tuli, ja tämä viisaus otetaan vastaan uskossa. Jeesus eli ja kuoli maailman elämän puolesta. Tätä varten hänen piti tulla inhimilliseksi olennoksi, elämään maailmassa kuten me. Maailmassa meidän on kohdattava elämää ja sen mielekkyyttä uhkaavia asioita, samoin kuin ne asiat, jotka antavat tosi merkityksen elämälle tässä maailmassa. Tämä pätee myös jouluna. Jouluna saamme iloita ja ylistää Herraa, joka viimeisellä aterialla oltaessa antoi meille oivan esimerkin pesemällä oppilaittensa jalat. Tämän profeettallisen teon tehtyään Jeesus kysyi: "Ymmärrätkö mitä tein teille? Te sanotte minua opettajaksi ja Herraksi. Aivan oikein, se minä olen. Kun minä, teidän opettajanne ja Herran-

ne, olen pessyt teidän jalkanne, on teidänkin pestävä toistenne jalat. Olen antanut teille esimerkin. Tehkää samoin kuin minä. Sanon teille: ei palvelija ole todellakaan isäntäänsä suurempi eikä sanansaattaja lähettäjäänsä suurempi. Ymmärrätkö tämän? Olette onnellisia, jos toimitte sen mukaan."

Ilkka Lindström

TULE JOULUNA KIRKKOON!

- ★ su 24.12. klo 16 jouluaaton kirkko
- ★ 22 jouluyön messu, Herran pyhä ehtoollinen joululaulujen kera kynttilöin valaistussa kirkossa
- ★ ma 25.12. klo 7 joulukirkko, kirkkokuoro laulaa
- ★ ti 26.12. klo 10 tapaninpäivän ehtoollisjumalanpalvelus

Mitä kuuluu, Henny Mahlamäki?

Seurakuntamme pitkäaikainen päiväkerhon lastenohjaaja **Henny Mahlamäki** muutti perheineen Naantaliin ja jätti näin myös työnsä seurakuntamme päiväkerhossa. Viime mikkelinpäivänä perhekirkon yhteydessä vietimme Hennyn läksiäisiä. Nyt olemme kyselleet häneltä mielipiteitä päiväkerhotyöstä ja tämän hetken kuulumisia. Näin siis Henny Mahlamäki.

Miksi ryhdyit päiväkerhon lastenohjaajaksi?

Lasten kanssa työskentely oli minulle tuttua ja pidin siitä jo ennenkin. Myös silloiseen elämäntilanteeseen eli perheenäidin ja suuren maatilan emännyyteen sopi silloinen osa-aikatyö.

Entä koulutus?

Olen suorittanut työni ohessa piispainkokouksen hyväksymän lastenohjaajan kurssin sekä sittemmin neljä täydennyskurssia. Tämän koulutuksen sain Turun kristillisessä opistossa.

Mitä työ seurakunnan päiväkerhossa Sinulle antoi?

Se antoi ennen muuta rohkeutta ja itsevarmuutta. Myös seurakuntaelämä tuli läheisemmäksi. Näin myös uskonasiat aivankuin luonnostaan tulivat osaksi elämäni.

Mitä oli parasta työssäsi?

Lapset! Ihanat lapset! Ne tulivat joka viikko silmät loistaen kerhoon ja kysyivät: "Mitä me tänään askarrelaan?" Päiväkerhotyössä viehättää sen itsenäisyys ja luovuus. Siinä saa käyttää ja myös kehittää omia luovia kykyjään. Olen myös kiitollinen lasten vanhempien antamasta arvostuksesta päiväkerhoa kohtaan. Myös siellä Tarvasjoella olivat ihanat työkaverit osana työtäni.

Mutta onhan työ joskus vaikeaa ja raskastakin. Mitä siitä sanot?

Niin on. Koin vaikeaksi irrottautua työstäni kotona. Sitä vaan ajattelee ja suunnittelee jo seuraavaa kerhoa, sen lauluja ja leikkejä. Tarvasjoella on aivan liian pienet toimitilat seurakunnalla eli pienessä tilassa liian paljon lapsia. Silloin ilmapiiri tulee ahdistavaksi ja meluisaksi. Joskus aivan hengitysilmaakin tuntui loppuvan...

Mitä teet nykyisin?

Olen Naantalin kaupungin päiväkodissa lastentarhanopettajan sijaisena.

Seurakuntatalolla Hennyn lähin työtoveri Maija Mäkitalo ojentamassa työtevereiden lahjaa Hennylle Erkki Mahlamäen seuratussa hymyillen toimitusta.

Kirkkovaltuuston puheenjohtaja Kalervo Mäkinen ja taloudellisen jaoston puheenjohtaja Arvo Tolvanen ojentamassa seurakunnan läksiäislahjaa Henny Mahlamäelle rov. Jouko Kyyrön puhuessa.

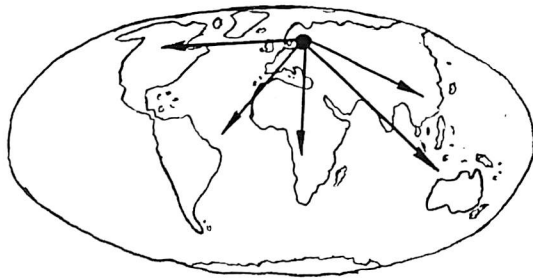
Karjala suurenoo

Alli Kyyrön Johanneksen murteella tekemä pakina, jonka hän esitti Tarvasjoen Karjalaisten juhlassa marraskuussa.

Oot Sie aatelt, mite karjalaisuuel käyp, ko myö männää yhentyvää Eurooppaa?

A Karjala suurenoo. Meikäläisiin kulttuur on ruvent levviimää ympär maailmaa. Mie oon kuult, et esmerkikis Lontoos enklantilaiset ja meidän entiset maanmiehet opetelloot tekemää monenlaisii karjalaisii piirakkoi. Ko mie aattelen sitä, ni miun käyp iha säälikis toisii heimoloi. Mut eihä sil mittää maha, ett on nii paljo sellasii, kutka siirtää meijän perintö et-teepäi.

Tarvasjooel ol männeennä vuoten tillaisuus, mis tarjottii karjalaisii ruokii. Ohjelmas ol karjalaisii laului sekä runnoi ja. Siit siel sai tutustuu karjalaisee kästyötaitoo ja kauneuuenastii, ko siel näytettii kansallispukkui. – Minnuu vähä harmitti, ko Viikolehkirjotettii, et Tarvasjooel ol karjalainen puolipäivällinen. Mium mieles-täin puolpäivänen tarkottaa semmosta atriaa, mikä syyvää kahentois paikkeil. Ei mium muistiin mukkaa Karjalas millokaa pyvyetty ihmisi syömää puolikasta atriaa. Se tapa voip olla tuol Laihial päi. Johannekses sanottii, et jos ei syö nii et napa ritajaa, ni sit on nii nälkä, et näkköo haittajaa.

Tänä syksyn Auras kutsuttii väkkee karjalisel atrial. Ja taas sen nim ol lehes puolipäivällinen. A hyö saavat Viikkolehes anteeks, ko hyö ei oo karjalaisii. Kyl se on hyvä, et perintö sovellettaa nykysee aikaa sopivaks. Se on oikee tärkeää. Mut eiks se ois paremp, ko sitä ei siit sanottas karjalaiseks?

Elämä on lyhkäne, eikä sitä yhtää tiijä, millo Siustkii aika jättää. Mut älä harmittele, ettet Sie oo teht tarpeeks karjalaisuuen hyväks, jos Sie esmerkikis paistat karjalaista leipää ja oot opettant se taion jollekkii toisellekkii. Ja jos Sie viel muistat, ettei se

rist, minkä Sie taikina pääl painat, oo siin vaa sen tähe et siint näkköo hyväst, millo se on tarpeeks noust, vaa et se on samal rukkous.

Sie oot oikiastaa teht sammaa asjaa ko ne opettajat, kutka koulus neuvoit, jot rukkoile ja tie työtä. Tai niiko se latinaks sanottaa: "Ora et labora." Sie et tie sitä varmast palkkion takkee, mut mie en yhtää ihmettelis vaik Siullekkii joskus sanottas, jot hyvä on, Sie hyvä ja uskolline palvelija, vähäs Sie oot olt uskolline, katso mie paan Siut paljon haltijaks. Mää Herrais illoo!

Vertaapa nykyistä työtäsi seurakunnan päiväkerhotyöhön!

Päiväkodissa työskentely on perushoidon antamista lapselle pääasiassa. Päiväkerhossa taas tavoitteena on, että lapsi oppi tuntemaan Jumalan ja Jeesuksen sekä myös että oppii sosiaalista kanssakäymistä, ryhmässä toimimista. Tätä kaikkea harjoitellaan leikein, lauluin ja käden töin.

Tuletko vielä joskus seurakuntaan töihin?

Kaipaam päiväkerhotyöhön. Toivon pääseväni ensi syksynä joko oman tai lähiseurakunnan lastenohjaajaksi. Tämän työn tunnen omakseni ja olen saanut siihen koulutuksen.

Terveiset entisille kerholaisille ja heidän vanhemmilleen. Toivotan oikein sydämeistäni hyvää jatkoa ja siunausta päiväkerhon työlle siellä Tarvasjoella. Rakkaat terveiseni entisille ja nykyisille kerholaisille ja heidän vanhemmilleen. Kiitos vielä kerran hyvästä yhteistyöstä!

Mitä seurakuntamestari tekee?

Kirkossa näemme työskentelevän seurakuntamestarin. Ennen häntä sanottiin suntuksi. Kyllä hän suntu on edelleenkin. Mutta hänen tehtäviinsä kuuluvat monet muutkin asiat kuin jumalanpalveluksen suntuon tehtävät. Siksi hänen virkanimityksensä on toimen kuvaa kattava seurakuntamestari. Alli Koskiranta on runon muodossa kuvaillut seurakuntamestarin monipuolista työtä.

Laulu Seurakuntamestarille

Ken se kellot soittelee
elomme vuodet mittailee
juoksee torniin ylös, alas
illan suussa kotiin palas.

Vihdoin kerkis nukkumaan
pillit rupes piippaamaan.
Leena, Asko tutkimaan:
onko se hiiri vai kärpänen
kesällä tornissa pääskynen
vai joko jyrähti ukkonen?

Toimita pyhä ja arkinen
asu ja katse sen mukainen
– esille silloin
– syrjään tällöin
– ennen ja jälkeen
– kesken kaiken
tilanne vaikka minkälainen.

Pappia pukee
surevaa tukee
hääparin matkaan rohkaisee.

Vauvalle vesi lämpöinen
vainajalle paikka viimeinen
– kukat ja kynttilät
– leivät ja viinit
– lunta ja santaa
– vettä ja lantaa
kantaa ja antaa.

Muista taulun käännökset
kaikki lukot ja avaimet
senkin seitsemän vepaimet.
Kuorossa laulaa jo täyttä kaulaa.
Kunpa vain piisaisi kolehtivirsi
ja haavin täyteen lantteja saisi.
Ken nämä hommat hoitelee
mestarin arvon ansaitsee.

Alli Koskiranta

Muistelmia Kannakselta lähdön 50-v. päivänä – lyhennelmä Evakkoonlähtö-juhlan puheesta

Kannaksen historiallinen tausta

Kannaksen hedelmällinen maa on aina ollut kiistojen kohde. Siksi sotilas-saapas on tallannut sen hiekkakankaita jo historian hämäräköistä alkaen. Se on myös ollut rajamaata, idän ja lännen, kahden erilaisen kulttuurin, kahden uskonnon ja viimeksi kahden erillisen ideologian kohtauspaikka. Pähkinäsaaren rauhassa 1323 vedettiin Kannakselle se raja, joka Suomen itsenäistyessä tuli sen valtiolliseksi rajaksi Kannaksella Venäjää vasten. Siinä raja säilyi lähes 400 vuotta, kunnes Uudenkaupungin rauhassa 1721 Ruotsi menetti Karjalan Venäjälle lähes nykyiseen rajaan asti. Tilanne muuttui taas 90 vuotta myöhemmin, kun 1809 Ruotsi menetti koko Suomen Venäjälle ja Karjala liitettiin autonomian saaneeseen muuhun Suomeen 1812.

Nyt alkoi yli sata vuotta kestänyt rauhan kausi myös Karjalassa. Pääkaupungin Pietarin läheisyys tiesi myös kuolemajärveläisille lisäansioita. Oli monenlaista rahdinajoa hevosilla ja maataloustuotteet kävivät hyvin kaupaksi. Monelle maanviljelijä-lekin rahdinajo ja kauppa tuli tärkeämmäksi elinkeinoksi, kuin maan viljeleminen. Tilanne muuttui tässä suhteessa täysin, kun Kannaksenkin yli kulki vapaussota, Suomi itsenäistyi ja raja sulkeutui.

Kuolemajärven pitäjä itsenäisyyden aikana.

Rajan sulkeutuminen sai Mölsän äijän tokaisemaan: "A raja ko mæn kiin ni leipä loppu." Tokaisuun oli syynä, paitsi monen ansioiden väheneminen, myös Pietarista tuotettujen tarvikkeiden, erityisesti hyvien vehnäjauhojen loppuminen. Nyt oli monen lähdeittävä etsimään leipää pitäjän ulkopuolelta. 80 % asukkaista sai edelleen toimeentulonsa maataloudesta ja keskimääräinen peltoala oli 7.5 ha. Talon vauraus arvioitiinkin usein lehmä- ja hevosluvun mukaan. Perheet olivat tuolloin suuria ja erityisesti aikamiespoikien työnsaanti ja oman perheen perustaminen ongelmallinen. Niinpä kun pitäjän väkiluku 1927 oli 6195 henkeä, se laski sodan edellisenä vuonna 5332.

Sodan edellisinä vuosina maanviljelys kehittyi kuitenkin voimakkaasti. Antrean perustettu sokeritehdas mahdollistutti uuden kasvin sokerijuurikkaan viljelyn. Kauppamylllyn perustaminen Tienhaaraan lisäsi taas vehnän viljelyä. Neuvonta, jalostus ja lannotteiden kauppaan tulo lisäsivät tuotantoa. Myös viljelylaitumiin oltiin siirtymässä, joskin varsinkin joutokarja käyskenteli vielä metsissä. Sen aamuihin illoin kuljettelu näkyi lantakasoina tiellä. Varsinkin pienillä tiloilla tehtiin ahkerasti työtä, eikä lomailua ja joutenoloa tunnettu. Mut osattii me pittää lystiikii. Oli monenlaista harrastusta ja ilonpitoa vapaa-ai-koina.

Rajan kirot.

Rajan läheisyydestä muistuttivat meitä mm. noin 50 km. päässä sijaitsevan Kronstadin linnoituksen yötaivasta lakaistavat valonheittäjien kiilat. Samoin Suomenlahden kalastajien usein toistuvat pidätykset. Siihen oli luonnollisena syynä suomalaisten kapeat kalavesialueet, jolloin saalista saadaksen usein mentiin naapurin puolelle kalastamaan. Lähempänä rajaa oli jokapäiväistä rajantakainen solutustyö ja rajaloikkarit. Yleinen olikin käsitys, että rajan takana asui vihamielinen kansa, jolla oli pahoja aikeita meitä kohtaan. Useimmalle kuitenkin

vasta kansakoulun kartalta selvisi, että asuimme valtakunnan Kaakkoiskulmassa ja Suomi oli paljon suurempi, kuin Kannakselta näytti. Silloin vasta tajusimme asuamme Suomen etuvartiossa ja vaarallisen asemamme, jos sota syttyisi.

Sodan uhka

Varustautuminen maan puolustamiseen oli aloitettu jo 1920-luvulla, kun pitäjämme Summan kylään tehtiin vaatimattomia puolustuslaitteita. Vuosi vuodelta yhä laajenevat linnoitustyöt aloitettiin 1936, jolloin Summaan perustettiin linnoitustoimisto. Yhä yleisemmäksi tuli myös armeijan upseeriryhmien liikehtiminen paikkakunnalla ja reserviläisten kertausharjoitukset oletetussa taistelumaastossa paikkakunnallamme. Jälkeenpäin olen kuullut syyn, miksi karttalauskuisia upseereja niin usein kyläillämme liikkui. Se ilmeisesti johtui siitä, että armeijakunnan komentaja kenraali Österman olisi halunnut pääpuolustuslinjan vetämistä edemmäksi Hatjalahden järvestä Iivananalan kautta Perkjärvelle.

Taistelijoita Summalla. Kuva: Teoksesta Vapautemme vartiossa.

Evakkomatalla. Kuva: Teoksesta Vapautemme vartiossa.

Jo talvena 1938 pastori Olavi Airas sanoi meille suojelukunnan poikaosastolaisille pelkäävänsä, että ennemmin tai myöhemmin sytty sota. Maailmanpoliittisen tilanteen kiristytessä saapuivat kesällä 1939 Kannakselle vapaaehtoiset linnoittajat ja meitä oli monia miehiä meidänkin kylästä Summalla töissä mm. niin sanottua miljoonalinnaketta rakentamassa.

"Kuis mei käyp, jos sota tulloo?"

Vuoden 1939 kesä oli kaunis ja sato hyvä. Arkisia askareita ei vielä häirinnyt Saksan ja Neuvostoliiton hyök-

käämättömyyssopimus 23. 8. 1939. Sen sijaan neuvottelukutsu Moskovaan syyskuun lopulla aiheutti jo aprikoitua. Yllättäen 8. 10. alkanut liikekannallepano sai aikaan monessa pelkoa ja epävarmuutta. Summan kansalle ilmaantui telttamajoitukseen paljon reserviläisiä, jotka aloittivat korsujen rakentamisen. Siprolaan saapui samaan aikaan JR 11 9 komppania talomajoitukseen. Toinen rykmentin komppania sijoittui Kaukjärvelle. Mannerheim-linja kulki Kuolemajärven pituussuunnassa n. 35 km. matkan. Tälle alueelle ja muihin osiin pitäjää asettui YH ajaksi kolme divisoonaa eli n. 45000 miestä.

Näin asuttiin lähes kaksi kuukautta sotilaiden kanssa läheistä rinnakkaiseloa. Ja ihmeteltiin "A mikähä täst tulloo?" Siprolaan tulleet miehet olivat Porvoon seudulta, salkeita komeita miehiä, joihin tytöt heittivät ihailevia katseita.

Nikolai Valtosen talossa oli radio, jonne aina kokoontuttiin, niin sotilaat, kuin siviilitkin uutisia kuuntelemaan. Eräänä iltana uutisten jälkeen, kun jälleen oli kerrottu neuvottelujen

Siprolassakin Hopialan harjulle puolustusasemiin.

Seuraavana päivänä, perjantaina, siirrettiin naiset, lapset ja vanhukset kylästä Uuraan kautta Säkkijärvelle, sillä liikenne Viipurin teillä ja silloilla ruuhkautui sotatiliakenteestä. Miehet ja nuoret naiset jäivät vielä kylään hoitamaan karjaa. Lauantaina 2. 12. venäläisiä lentokoneita lensi paljon yli Summan, jossa edelleen vahvistimme linnoituksia. Eräät yrittivät konekiväreillä ampuu niistä alas, siinä kuitenkin onnistumatta.

Sunnuntaina 3. 12 emme tehneet töitä, joten lähdim Siprolaan, jossa autoin karjan ajamista pois kylästä Työppölän kylän suuntaan. Silloin myös viimeiset siviilit lähtivät pois kylästä. Tulipalojen loimotus näkyi rajalta päin ja sotaa pakenevien ihmisten virta kulki sisämaahan.

Maanantaina 4. 12. tulimme Nenosen Ansun ja Koivumajan Paavon kanssa vielä tyhjään Siprolan kylään ja olimme varmasti viimeiset siviilit, jotka sen näkivät. Katsoimme kuinka kauvempaan paloivat Suikin ja Lääverin rakennusryhmät ja Keibelin daatsoja sytytettiin parhaillaan. Koko yö oli valoisa useiden kylien palaessa. Muistan aina tuon tulen loimon saapuessani pimeässä johonkin kaupunkiin ja sen valot valaisivat seudun ja taivaan. Ymmärsimme, että polttaminen oli tarpeen, ettei vihollinen saanut rakennuksista suojaa, mutta samalla paloi tuhansien ihmisten koko maallinen omaisuus. Olihan lähtijät ottaneet mukaansa vain vähän muonaa, alusvaatteet ja päällä olevat asut. Karja oli ainoa joka aikanaan saapui perästä uusille asuinsijoille.

Kaikki tienristeykset ja sillat oli vartioitu ja eteenpäin pääsi vain lupalapun näyttämällä. Seuraavana päivänä 5. 12. näimme sankan savun noussevan, kun kotikyläämme Siprolaa poltettiin. Katselimme sitä Summalta, josta linnoitustöissä olleet siviilit siirrettiin pois samana iltana. Joulukuun 9 päivänä venäläiset saapuivat Siprolaan, jossa oleva komppania kävi viivytystaistelua vetäytyen Summan suuntaan.

Ajatuksia 50 vuotta myöhemmin.

Sota on pahin onnettomuus, joka kansakuntaa voi kohdata. Meistä 400 000 karjalaisesta tuli aivan odottamatta sotapakolaisia, siirtolaisia, evakkoja ja jopa toisen luokan mustalaisiakin. Siitä alkoi jokaisen perheen vuosikausia kestänyt taistelu elinehtojensa parantamiseksi. Meistä 280 000 palasi Karjalaan vielä n. kahdeksi vuodeksi jatkosodan aikana. Sinne veti rakkaus kotiseutuun, vaikka työ jäikin turhaksi.

Karjalaisista jäi silloin palaamatta 120 000, joihin itsekin kuuluin. Jatkosodan jälkeen vuoteen 1950 mennessä lienevät kaikki siirtolaiset sijoittuneet uusille asuinsijoilleen. Näin oli päätynyt lähes kymmenen vuotta jatkunut kujanjuoksu. Tänään voi vain kysyä: onko totta, että kaikki on mennyt näinkin hyvin? Karjalaiset eivät ole jääneet haikailemaan muistoissaan, vaan ovat pureutuneet sinnikkäästi ympärillä olevaan elämään.

Meillä on aihetta kiitokseen siitä, että meidät aikoinaan johdatettiin pois sodan jaloista. Sekin oli toisessa maailmansodassa harvojen yksinoikeus. Samoin meillä on aihetta kiitokseen siitä, että saamme elää turvallisista rauhan aikaa. Jumala synyinmaata siunatkoon.

Onni Valtonen

Sota syttyy

Marraskuun viimeinen päivä 1939 oli torstai kuten tänä vuonnakin. Olin Erkki Kiskosen kanssa Summalla linnoitustöissä, niin kuin edellisinkin päivinä. Heti aamulla saimme tietää, että sota oli syttynyt. Muistan kuinka nopeasti, välkkyvät lentokoneet lensivät korkealla kohti Viipuria. Samana päivänä sotilaat siirtyivät pois taloista

Vaihteleva, mutta vaarallinen leikkiympäristö

Vaahтовana virtaava vesi kuuluu lapsuuteeni varhaisempiin muistoihin. Tämä ei ole ihme, sillä olen asunut elämäni 20 ensimmäistä vuotta kosken äärellä. Juvan voimalaitoskoski 17 m. korkeine jokitörmineen oli hyvin vaihteleva, mutta hieman vaarallinenkin kasvuypäristö kuten seuraavat tapaukset osoittavat.

Kerran olin kevättulvan aikaan heittelemässä kiviä kosken voimalaistorakennuksen kulmalla meijerin koneenhoitajana poikien Jaakon ja Ollin kanssa. Kaikki kolme olimme vielä alle kouluikäisiä, 6–7-vuotiaita. Etimme aina niin suuren kiven kuin juuri ja juuri jaksuimme kantaa ja heittää molkautimme murikan betoniselta tukimuurilta alle virtaavaan veteen. Yht’äkkiä huomasin, että Jaakon jalka lipsahti kiveä heittäessään, ja poika putosi lohkareensa perässä koskeen. Hän ei osannut vielä uida ja löi myös päänsä kiviin pudotessaan, joten vesi rupesi kuljettamaan vaatteidensä varassa kelluvaa, elottoman näköistä myytyä. Tajusin heti, että toverini oli suuressa vaarassa, sillä vähän matkan päässä, saaren alapään kohdalla lepäsi joessa vielä paksu jää, jonka alle virta veisi Jaakon. Ryntäsin suuressa hädässäni ylhäällä rinteellä olevaan pajaan, jossa Aallon Artturi tavallisesti teki sepäntöitään. Kauhukseni huomasin, että paja ammittikin tällä kertaa tyhjiyytään. Hiilet vain hehkuivat hiljaa ahjonurkassaan. Kauhun jäykistämänä syöksyin alas konehuoneeseen. Siellä oli vuorossa Kustaa Salminen, ja hänelle sain sopperettua, että Jaska putosi tuolla jokeen, ja näytin kädellä alajuoksun suuntaan. Salminen setä lähti rivakasti alaovesta rannalle ja minä perässä.

Ulkona kuului Jaakon pikkuveljen Ollin tasainen huutonamitus: "Jaakko, ui rantaan! Jaakko ui rantaan!" Samalla Olli oli seurannut ajalehtivaa veljeään alaspäin rantakivikkoja pitkin, joten Salmisen setä näki heti, missä kohdassa virta vei tajutonta poikaa. Jään reuna ja varma kuolema oli jo viiden metrin päässä, kun setä syöksyi täysissä vaatteissa virtaan. Vesi vain lensi komeassa kaaressa kummallakin puolella, kun hän ryntäsi mattokallion kohdalla keskelle uoma ja sai otteen vedessä suullaan makaavan pojan niskakauluksestaan. Rannalla Jaska nostettiin nilkoista pää alaspäin pystyyn, ja hänestä valui mielestäni mahdottomasti vettä. Äkkiä Jaakko rupesi kiljumaan ja itkemään. Samalla tavalla aivan kuin pistely tulvahti koko vartalon läpi ja huokasin helpottuneena: "Hienoa, että Jaakkoa ei otettu vielä pois!" Hetken päästä Jaska jo istui pyörän takatelineellä ja Aallon Artturi lähti taluttamaan kuormaansa meijerin suuntaan. Näin Salmisen sedän reipas toiminta pelasti Jaakon varmasta kuolemasta aivan viime hetkellä.

Syksyisin ja keväisin meitä kylän lapsia varoitettiin kovasti menemästä heikoille jälle. Kaiken kaikkiaan me noudatimme näitä kieltoja yleensä mielestäni varsin hyvin. Kuitenkin erään joulun aloi jkky jkky kauniisti tasaiseksi peiliksi. Niinpä kaikki vanhat Nürmes- ja Hokkaluistimet kaitettiin komeroista, ja suuri lapsilau- ma kierteli ja kaarteli jäällä elämästään nauttien, Saarisen kohdalla pa- don alapuolella. Äkkiä Lentosen Rauno, joka oli joukon vanhin ja tal- lusteli jäällä ilman luistimia, keksi ko- pauttaa saapaallaan jääpeiliä. Siihen tuli heti saapaan koron kokoinen rei- kÄ, ja vesi muljahti luistelupinnalle. Me kauhistuimme jään heikkoutta ja ryntäsimme suin päin luistimet jalassa kauas lumettomalle rannalle. Moni meistä vapisi vielä sielläkin kauan, vaikka tiesi varmasti seisovansa tuke- valla maalla. Jokainen laski mieles- sään, kuinka monta valkoista arkkua

olisi voinut tulla, jos meillä ei olisi ollut enkeleitä suojana. Valkoiset arkut olivat tuolloin vielä kaikkien lasten mielessä lukuisten sankarivainajien vuoksi.

Syystalvisin me lapset saatoimme alkaa hiihtämisen ja mäenlaskun Paimionjoen ruohoisilla jokiahteilla usein jo paljon aikaisemmin kuin itse joki jäättyi kunnolla. Tällöin piti vain varoa vistus, että jyrkkiä mäkiä vauhti ei vienyt vahingossakaan joki-
jälle saakka. Karjalan siirtolaisten mukana myös sähkölaitoksen asuinrakennukseen oli sijoitettu Sinkkoson perhe, jonka Anja-tyttärestä tuli muutamaksi vuodeksi sisarusteni ohella läheisin leikkikaverini. Eräänä marraskuisena päivänä olimme Anjan kanssa laskemassa mäkeä. Meillä oli huima latu sähkölaitoksen asuinrakennuksen kohdalta alas jokirantaan kivikasalle saakka. Anja oli saanut uudet sukset, ja hän asetteli huolellisesti niitä ladun yläpäähän potkais-
taakseen sitten jalat mäystimiin. Silloin häneltä karkasi toinen suksi, ja se lähti iloisesti keikutellen liukumaan jyrkkää mäkeä alas. Rantapenkereellä suksi vielä hypäsi komeasti ja liu-
kui sitten tyynesti padon alapuolella levittäytyvän laajan savunnon keskel-
le. Koska jää oli vielä niin heikkoa,

Kun nykyisin käy muistojaan virkistämässä samoilla ahteilla, on siellä lumi aivan koskematon. Talvisin raivasimme myös jokijälle monisokkeloisen luistinradan, jonka käytävissä oli jännittävää leikkiä suurella joukolla luistinnutta.

Kesäisin pidimme ”olympialaisia” ainakin pari kertaa viikossa sähkölaitoksen asuinrakennuksen pihalla. Kilpailulajeja oli kymmenkunta, seiväshypystä maastojuoksuun. Jokainen osallistui kaikkiin lajeihin. Yleensä Lentosen Jarkko voitti aina tämän moniottelun.

Eräänä talvena tuli runsaasti lunta, ja tuuli puhalsi padon päällä voimakkaasti Marttilan suunnasta. Tuiskun seurauksena kertyi padon etupuolelle, kallioiseen koskeen mahtava lumikinos. Me lapset käytimme heti tilaisuutta hyväksemme ja laskimme takapuolellamme ylhäältä tulvapöydältä alas koskeen ja humpsahdimme aina vyötäröä myöten lumikinokseen. Se oli jymmenen metriä korkea ja lähes pystysuora pylymäki! Mahtava elämys!

Seuraavana päivänä koko ilomme sai nolon lopun, sillä aikuisten ei toki ollut vaikea arvata, miten padon harjalta alas ulottuvat kourut olivat syntyneet. Seurasi monta kirvelevää tuk-

Kevättulvaa Juvan padolla vappuna 1966. Reijo Saarinen tuli alas vasemmalla näkyvistä tulvaluukuista ja Ilkka Mansikkaniemi tukkirännistä, kuvan oikeassa reunassa. Kuva: Hannu Mansikkaniemi.

että emme saaneet mennä joelle, tuntui suksi menetetyltä. Anja parahti surkeaan itkuvolutukseen: ”Nyt miie saan isältä remmiä! Mie hukkasi uuden suksen!” Anjan äiti kuuli pihalle saakka tyttärensä ulinan ja kiirehti kysymään, mikä oli hätänä. ”Sen suksi karkas tonne”, sanoin arasti ja näyti lumikokkareiden kangistamalla vantuullani mustaa viivanpätkeä valkoisen jäälakeuden keskellä. ”Voi sinnuu ko tuolviisii toheloit. Selkääs saisit, jos isä olis koton!” tuhahti Anjan äiti ja haki päättäväisesti pitkän seipään. Se kädessä hän laskeutui alas jällele. Anjan ulina vain lisääntyi, kun hän pelkäsi äitinsä puolesta. Jää paukkui ja ratisi, enkä uskaltanut katsella sinne päin pitkään aikaan. Kun lopulta tirkistin sormieni välistä oli äiti jo onneksi nousemassa takaisin rannalle suksi kädessään. Anjakin hymvili jo kasvot kyynelistä märkinä.

1940- ja 1950-luvuilla olivat Juvan jokitörmät talvisin niin täynnä meidän lasten tekeminä latuja, että hangesta ei löytynyt koskematontoa kohtaa. Hyppyrimäkiä sekä pujotteluratoja takennettiin, ja pienet Heikki Hasut, Pietikäisen veljekset ja Kärkiset kiersivät jatkuvaa rataansa ylhäältä alas korvat viuhuen, vesi silmissä, ja alhaalta taas harakanvarpailla ylös.

kapölyllä eri perheissä ja karmeat pelottelupuheet siitä, kuinka lumen joukossa olisi saattanut olla kräkejä tai seipäitä, jotka olisivat voineet tunkautua laskijan mahasta sisään ja tulla kurkusta ulos. Se olikin muistaakseni ainoa kerta, kun harrastimme sitä huvia.

Jokakeväinen tukinuitto oli ainakin meidän poikien mielestä mukavaa seurattavaa. Tukit kääntyivät uittorännin jälkeen komeasti toisen päänsä ympäri ja tömähтелиvät kumeasti toisiansa vasten. Uitot tehtiin aina kahdessa erässä, ensin Piikkiön sahan tukit ja sitten muutaman päivän päästä Paimion sahan tukit. Vuonna 1952 huhtikuun 27. päivänä olin tällaisen uittotaunun vuolaasti avoimeksi jätetyssä tukkirännissä. Ilkka huomasi laudan, joka oli ajautunut poikittain uittoruuhien yläpäähän. Hän meni puomia pitkin rännin sülle ja sai nykäistyä esteen pois, mutta samalla virran mukana kääntyvän laudan pää kampesi posjan veteen. Hän alkoi heti uida lompattelulla koiraa, mutta virta vei väistämättömästi kohti rännin nielua. Juoksin kiireesti puomia pitkin apuun ja sain annettua käden veljelleni, mutta otteemme ei enää pitänyt. Tunsin kuinka kätemme irtosi sormi sormelta, ja virta vei Ilkan kurimuksen ki-

taan. Kauhuisiani juoksini alas maantiesillalle ja näin aluksi vain vettä sylkevän rännin alapään mahtavine kuuiluineen. Sitten erotin pään, joka eteni määrätietoisesti alapuolella olevaa saarta kohti. ”Se pystyy uimaan! Ilkka on vielä hengissä!”, huudahdin riemastuneena liittäen käteni ristiin. Kohta kuului saaren rantakiviltä reipas pojan ääni: ”Toine saapas ja pipo meni!” Kun näin Ilkan istuvan saaresa uimareissun jälkeen, olin kovasti kiitollinen myös omalle isälleni, joka opetti meidät kaikki neljä perheen lasta hyvin aikaisiin uimaa. Tulipa Ritvasta jopa uimakoulun opettaja, ja me muutkin avustimme erilaisten uimajuhlien ohjelmissa.

Onni tässä onnettomuudessa oli se, että tapaus sattui uiton väliaikana, jolloin piikkiöläisten tukkien ruuhka saaren yläpäästä oli jo ehditty purkaa. Muuten vesi olisi painanut Ilkan armotta suman alle kuolemaan.

Joskus tuntui siltä, että alussa mainittu meijerin Jaakko suorastaan etsi vaikeuksia. Kerran hän sai päähänsä, että nyt kävellään Juvan maantiesillan kaidetta pitkin kosken yli. Kaiden oli tuolloin vain 5–6 cm leveä rautapalkki, jonka toisella puolella ammotti 10 m syvä pudotus suoraan kallioiseen koskeen ja toisella puolella hiekkatie. Yritin estellä Jaskaa, mutta jäärpäisesti hän rupesi taiteilemaan kaiteella. En voinut katsella mielestäni selvää itsemurhaa, vaan ryntäsin viereisellä kalliolle ja tirkistelin pojan heilumista puolelle ja toiselle salaa katajapensaansa läpi tuskanhiki otsalla. Lopulta kaide loppui, ja Jaska hyppäsi Paimoin puoleisessa päässä onnellisesti tielle. Painajaiseni päättyi onnellisesti!

Edellä mainittu tukkiränni oli koi-
tua myös Pekka Kuukkalan turmaksi.
Olin muistaakseni kasveja keräämäs-
sä koulua varten sähkölaitoksen vie-
reiseltä törmältä, kun kuulin omituis-
ta räminää maantiesillalta tukkirännin
kohdalta. Juoksin katsomaan, ja näin
rännin betonisella pohjalla polkupyö-
rän ja elottoman näköisen pojan ruu-
miin. Vettä ei näin kesällä juoksutet-
tu uittoruuhessa. Ryntäsin alas rännin
pohjalle ja tunsin pojan Kuukkalan
Pekaksi. Totesin, että hän hengitti
vielä kaikeksi onneksi. Muistin, että
tajutonta ei saa nostaa pysyyn, ja niin
otin Pekan syliini varovasti vaakasuo-
raan asentoon ja lähdin kantamaan
häntä kotiinsa. Pekka oli ajanut pyö-
rällään sillan yli Paimion suuntaan
ja horjahtanut tielle ajetujen savikko-
kaiden vuoksi matalan kaiteen yli ja
pudonnut tukkiränniin. Pudotusta
vaimensi hieman se, että hän oli tör-
männyt ensin rännikuilun ruohoiseen
yläreunaan ennen lopullista betoni-
pohjaa. Kuitenkin on ihme, että Peka-
ka selvisi noin kahdeksan metrin pu-
dotuksesta pelkällä aivotärähdyksellä.

Ehkä ihmeellisemmän pelastuksen koki kuitenkin Saarisen Reijo. Hän oli pääsiäistulvan aikaan 1957 avustamassa padolla tulvaluukkujen eteen kasautuneiden jäiden rikkomisessa. Äkkiä hänen jäätuuransa humpsautti jään läpi ja poika putosi suoraan padolta veteen ja vesi imaisi hänet heti tulvaluukusta alas 15 m korkeaan kallioiseen, vettä möyryvään koskeen.

Näin aikaisin keväällä ei ollut vielä veneitä vesillä. Onneksi veljeni Ilkka oli kokeilemassa padon alapuolisessa suvannossa pientä vesikirppu-kanoottiaan, jonka hän oli talven mittaan rakentanut. Kun hätähtänyt joukko ihmisiä juoksi pitkin rantoja, huomasi veljeni tajuttomana ajelehtivan Reijon vedessä, ja meloi tämän luo. Koska kanootti oli niin pieni, että se ei olisi kannattanut molempia nuorukaisia, veti Ilkka vain Reijon toisen käden, hartiat ja pään kanootin reunalle ja meloi hitaasti rantaan. On vallon

Kovimpien tulvien aikana padon alapuolinen saari jää veden alle, vain puut töröttävät kuohuissa. Tähän saareen Ilkka ui turvaan, ja Reijo pelastettiin sen vasemmalta puolelta. Kuva: Hannu Mansikkaniemi 1966.

Kivitien ihmeet

Lähes satavuotiaaksi elänyt setäni Jalmari Vormisto kertoi minulle seuraavan tarinan mainiten vielä, ettei hän ole tätä juttua edes omalla perheelleen puhunut. "Onko salaisuus?", kysyin. "Oli se sitäkin yli 70-vuotta, mutta ei sen enää tarvitse olla sitä." Olin utelias kuulemaan mitä hän kertoi ja miksi juuri minulle? Tuntien hänet tiesin, ettei hän ollut mikään turhanpuhujia. Sairaudet jo heikensivät terveyttä samoin niihin saatu lääkitys, mutta ajatus oli selkeä, muisti mainio ja kerronta katkotonta. Silmien ilmeestä saattoi nähdä, että hän muistelllessaan aivan eli uudelleen kertomansa tapahtumat. Istuin jännittyneenä kuulemaan. Arvelin itsekseäni, että hänellä oli kertomisen tarve sillä hetkellä ja minä sattumalta osuin kuulijaksi. Huumorin pilke silmäkulmassa vanhan miehen matalalla äänellä hän alkoi kertoa harvaksen:

Elettiin kevättä 1912–15 lukujen vaiheilla. Puntarin taloon poikkesi kulkuri pyytäen työtä, ruokaa ja yösi-jaa. Hän nähtävästi oli talossa ensi kertaa, koska isäntä kysyi mitä hän osaisi tehdä. "Osaa mitä vain talossa tarvitaan," kuului vähän kehuva vastaus. Ruoka ja muutaman päivän olinpaikka olivat kulkurille pääasia. Kokemus oli opettanut, että ensin oli parasta kysyä työtä ja sen vierestä sitten silmäillä taloa ja sen touhuja. Jos olinpaikka miellytti voi viipyy pitempäänkin, jos ei, niin sitä kevyemmät olivat askeleet maantielle takaisin. Oli toukokuu. Ihan vielä ei ollut peltotöiden aika. Talon omat, vakituiset miehet, olivat tehneet kaikki ajan-kohtaiset kevytöt, joista tunnollinen isäntä kantoi huolet. Nyt odotettiin pellollelähdon hetkeä, joka olisi muutaman päivän kuluttua, jos olisi aurinkoisia päiviä. Mitä ajankohtana antaisi kulkurin tehtäväksi? Vähän aikaa tuumittuaan isäntä muisti metsäaidan, joka keväisin käytiin tarkistamassa ja vahvistamassa ennen joutokarjan, joskus hevostenkin, metsälaitumelle pääsemistä.

"Oletko tehnyt riukuaitaa", kysyi isäntä.

"Onhan tuota muutamia kymmeniä kilometrejä tullut tehtyä" kuului vastaus. Siis sinne.

Mies sai syödäkseen ja nukkumapaikkakin löytyi. Aamulla isäntä antoi työhön tarvittavat välineet ja näytti metsäaidan alkupään, joka olikin aivan pihan läheisyydessä, maantien vastakkaisella puolella. Isäntä selitti, että metsä on suuri, mutta aita kiertää sen kokonaan niin, ettei eksymisvaaraa ole, kun sitä seuraten se tuo talon pihapiiriin, kiersi sen kumpaan suuntaan tahansa. Hän neuvoi vielä, että aittatarpeita, entisten paksuisia,

sai ottaa tarpeen mukaan aidan läheisyydestä. "Juu-juu, tiedän", vakuutti kulkuri ja lähti matkaan. Oli ihana toukokuun päivä. Linnut lauloivat, aurinko paistoi ja kulkurikin oli hyvillä mielin, tuumien, että olisi isäntä li-kaisempaan ja vaikeampaankin työhön voinut lähettää. Vihellellä hän kulki eteenpäin, työ sujui ja vahvistettu aita jäi taakse. Aittatarpeet olivat lähellä, löytyi kaikenlaista puuta läheisyydestä, joista karsimalla sai sopivan paksuisen vinoriuun tai paksu-man-pystypuun. Vitsaksetkin olivat jo taipuisia. Pitkiä matkoja sai kulkea niin, ettei tarvinnut kuin koettaa aidan kuntoa ja todeta sen säästyneen ehjänä ja vahvana talven yli. Paikotellen oli kaatuneita kohtia muuttaman metrin verran, jossain oli puu kaatunut aidan päälle, toisaalta hirvet olivat tallanneet polkuja aidan yli ja pudottaneet riukuja ja vanhat sidokset tarvitsivat vahvistusta.

Pitkän matkan kuljettuaan näkyi edessä tie. Aidassa oli aukko tien leveyden verran, mättäällä hajonnut veräjä katkennein puin arvattavasti syksyllä viimeistä kertaa avattaessa rumasti tien oheen heitettyä. Tie oli kuljetun näköinen, vaikka sillä hetkellä ei menijöitä ollutkaan. Olihan tämä Kivitie, takamaalaisten ainoa parempikuntoinen kulkuväylä Tarvasjoen keskustaan päin tullessa. Paimiontieltä takamaalle nykyisin johtavaa tietä ei vielä ollut. Kivitiestä erkani myös jalankulkijain käyttämiä polkuja, jotka rahkasuon reunoja mutkitellen johtivat Prunkilaan ja jopa Kalevalle asti. Tästä kaikesta, tien ja veräjän tarpeellisuudesta, oli aidantekijä täysin tietämätön. Taisi siinä kulkuri istua tuumimaan, että mitä nyt? Aikansa tuumittuaan hän keksi, että aidantekoon isäntä hänet lähetti puhumatta veräjästä mitään. Tien molemmilta puolilta löytyi sopivan paksuisia pystypuita, jotka mies te- roitti teräväkärkisiksi ja iski paanuparin keskelle tietä. Uusia vinoriukuja siitä kumpaankin suuntaan vanhaan aitaan littäen tuli uusi vahva aidanpätkä yli Kivitien. "Mitäpä täällä verä-jää kun ei näy kulkijoitakaan", tuu-mi mies itsekseen ja jatkoi aidan kor-jaamista tien ylitettyään.

Kestikö työ päivän, kaksi, vaiko sitäkin kauemmin, ei ole tiedossa. Oli-ko aidanteko kulkurin ainoa työ Puntarilla, vai teettikö isäntä hänelle jo-tain muutakin? Maantien kutsuessa kulkuria loputtomalle taipaleelleen oli hän jo kaukana Tarvasjoen rajojen ulkopuolella täysin tietämättömänä siitä kohusta, ihmettelystä ja närkästyksestä, jota alkoi kuulua kyläläisten ja kaikkien Kivitien tarvitsijoiden keskuudessa.

ihme, että Reijo ei loukannut itseään enempää kuin hieman yhtä sormeaa ja toista poskipäätänsä. Myöhemmin veljeni sai tapahtuman johdosta hengenpelastusmitalin.

Kävin vielä lukiovuosinakin innokkaasti padon päällä uimassa. Kerran sinne juoksi hengästynään Kuukalan kaupassa työskentelevä nuorimies ja huusi jo kaukaa: "Soitettiin, että Hihnalla on joku painunut uimareissulla veden alle. Pyydettiin sinne sukeltamaan!" "Lähdimme kiireesti kauppiaan autolla Hihnalaan, Liedon ja Tarvasjoen rajalle. Siellä seisoi jokirannalla hiljainen lasten ja aikuisten joukko. "Tuonne se vaipui", sanoi joku näyttäen samalla kädellään joelle. Uin nopeasti osoitettuun paikkaan, ja jo toisella sukelluksella sain otteen pohjalla makaavasta tytöstä. Veden sameuden vuoksi etsiminen täytyi tehdä kokonaan tunnustelemalla. Joen syvyys oli paikalla kolmisen

metriä.

Rannalla pyysin nostamaan läheisen veräjän saranoiltaan, ja tein siitä ns. Even-keinu aidan päälle. Tällainen keinu oli silloin paras tunnettu tekohengityskeino. Lääkärikin tuli jonkin ajan päästä Kyröstä ja antoi ruiskeen suoraan tytön sydämeen. Samalla hän kehui meitä elvytystöiden oikeasta suorittamisesta, mutta se oli mitättömän laia lohdutus, sillä tyttö ei enää herännyt. Näin päättyi 13-vuotiaan kesälomavieraan matka onnettomasti.

Kaiken kaikkiaan lapsuuteni elinympäristöni Tarvasjoen Juvalla oli vaihteleva ja paljon virikkeitä antava, kuten nykyisin sanotaan. Mutta vasta näin jälkepäin huomaa, että monet vaarat väijyivät siellä ympäriinsä vilistävää lapsijoukkoa.

Turussa 1. 8. 1989
Hannu Mansikkaniemi

Muutaman päivän kuluttua alettiin kylällä puhua, että Kivitie on suljettu. Miksi? Sitähän on kuljettu ties kuinka kauan. Mitä nyt on Puntarin metsässä? Tiedettiin kertoa, että takamaalta tullut myllynmenijä oli kiroten kääntynyt aidan takana ja lähtenyt etsimään huonompia kiertoteitä päästäkseen Euralle. Monet jalankulkijatkin olivat yllättyneitä korkeasta aidasta, joka piti kiiveten ylittää. Eikö Kivitietä enää saa käyttää? Saisiko kulkea, jos joku tekisi veräjän? Arveluja on monenlaisia.

Puntarin Kalle oli suuren talon kunnioitettu isäntä, jolta ei niin vain menty kysymään, että miksi siinä nyt tuollaista olet tehnyt, kuten ehkä nykyään tehtäisiin. Sattui kuitenkin niin, että talossa oli renkinä saman kylän eräs nuori mies ja hän tiesi kertoa, että kulkuri oli aidantekijänä. Renki kertoi isännälleen kyläläisten ihmettelyt ja paheksunnan. Isäntää juttu huvitti, ainakin aluksi, vaan kuultuaan myllymiehen kääntymisen, kenties monenkin ja kyläläisten yleisen paheksunnan, niin hän lupasi, että sinne on veräjä saatava. Lähettäänsä kulkumiestä aidantekoon hän oli vallan unohtanut Kivitien veräjän. Nyt oli kuitenkin odotettu kylvöaika jo tullut ja touhua riitti isännälle ja hänen monille apulaisilleen. Veräjän-teko ei unohtunut, se vaan lykkääntyi päivästä toiseen toukokuun takia. Saman aikaisesti tätä aittaa käytiin katsomassa kuin jotain ihmettä. Varsinkin sunnuntai-iltoisin, jolloin nuorisolla ei ollut muutakaan menopaikkaa, niin tehtiin kävelymatka Kivitielle. Ensin kävivät lähiseudun asukkaat, myöhemmin kauempaa, jopa keskipitäjältä asti.

Alkoi jo kesäkuu. Puntarin joutokarjakin oli jo laitumella metsässä ja kotihaassa veräjä kiinni. Metsän takarajan veräjä puuttui. Juhannuskin jo lähene. Eräänä päivänä joku Kivitietä tullut jalankulkija kertoi, että nyt siellä oli uusi, nätti veräjä. Luultiin, että se oli viety Puntarilta, vaan pian tuli tiedoksi, ettei talossa taaskaan tiedetty mitään veräjänteosta. Isäntä itse oli ensimmäisten katsojien ja ihmettelijöiden joukossa. Veräjä oli uudesta laudasta tehty, siisti, erittäin hyvää työtä, kevyesti aukeava ja kiinnipiti-menä metallihaka, joka oli harvinaisuus siihen aikaan. Kummallakin puolella kuoritut, puhtaasti kinnityspaalut. "Tuon tekijälle pitäisi maksaa aineista ja tekemisestä, vaan kuka hän on?", oli isäntä sanonut. "Tul-koon hakemaan palkkansa".

Taas tuli katsojia Kivitielle. Veräjäntekijästä oli monenlaisia arveluja. Poliisi Peltonenkin, joka oli kyläläisiä, oli käynyt paikalla enemmän kai omaksi tiedokseen, kuin virkaansa puolesta ja hän oli keksinyt, että veräjän teossa oli käytetty pääsahaa, jollaista ei kylässä tiedetty olevan. Tästä pääteltiin, että veräjä oli tuotu

kauempaa, kenties hyvinkin kaukaa. Epäilyt kohdistuivat takamaalaisiin, heille kun Kivitie oli välttämätön. Kesä kului. Katsojajoukot Kivitiellä harvenivat. Laidunkausi metsässäkin lopui. Veräjä avattiin odottamaan uutta kevättä ja kesää, eikä sen tekijä mennyt koskaan hakemaan Puntarin isännän lupaamaan palkkaa.

Elääkö Kivitien tuntumassa ja sillä seudulla enää ketään, jotka muistaa tuon tapauksen?

Tämän jutun kertoja, Jalmari Vormisto, oli veräjäntekijä, vaikka ei hän silloin, eikä myöhemminkään kuulunut Kivitien jokapäiväisiin käyttäjiin, vaikka ei vallan kaukana tästä tiestä asunutkaan.

"Miksi te sellaiseen ryhdytte?", kysyin.

"Siihen oli montakin syytä", vastasi setä. "Yksi oli se, että tiesin veräjää tarvittavan, ja kunnei muut sitä tehneet, niin minä tein." Hän oli valmistanut tekemisensä huolellisesti kotonaan Tyllilän Vormistossa. Paikalle viemiseen hän oli valinnut erään aamuyön juhannuksen alusviikolla. Tähän hän tarvisti pari vuotta nuoremman veljensä, Vilhon, apua hevostiehenä. Oli toimittava vikkellästi, ettei vaan kukaan yllätyisi.

Hän sahasi uudella pääsahallaan aidan poikki kahdesta kohtaa. Tällä välin Vilho irroitti keskitiellä olleet pystypaalut ja tarpeettomiksi jääneet riutut nostoen ne aidan korotukseksi veräjän kummallekin puolelle, josta tuloksena oli erikoiskorkea aita veräjän molemmin puolin. Kotiin tullessaan oli Jalmari sanonut Vilholle, että tästä ei sitten kerrota kenellekään. Sedällä oli ollut suuri nautinto kuunnella kyläläisten arvailua, pohtimista ja ihmettelyä veräjäjutusta, johon hän ei ottanut minkääläistä kantaa. Itsekseen hän oli päättänyt, että, jos hän keksitään tekijäksi, niin hän menee hakemaan Puntarin isännän lupaa-man tekopalkan, jota menoa ei sitten koskaan tullutkaan.

Toinen syy oli poikamainen kuje ja hyvä huumori, joka säilyi sedällä korkean iän lähes loppuun asti.

Sitten oli vielä kokeiluhalu. Pääsaha, ensimmäinen ja kalliskin, oli ostettu siinä toivossa, että sillä myöhemmin olisi käyttöä enemmänkin. Jalmari haaveili joskus jättävänsä maanviljelytyöt kokonaan ja ryhtyvän puutöiden tekijäksi. Ihan vielä ei ollut sen ajankohta. Ikäkin oli vasta vähän yli kahdenkymmenen. Hän haaveensa toteutui myöhemmin. Sedästä kehittyi monitaitoinen "puumies", jonka kesät kuluivat rakennuksilla ja talvisin hän valmisti huonekaluja, puuastioita ja monia paljon taidokkaampia töitä kuin oli harjoituskappaleeksi tehty Kivitien lautaveräjä.

Setää muistellen
Sylvia Lenkeri